

KO E NGA AHI ME'A KOTOA PĒ 'OKU
TOTONU KE KE 'ILO FEKAU'AKI MO E
LĒSISITA KI HE FILI

‘OKU ‘I LOTO ‘A E TALI KI HE NGAahi FEHU‘I

FEKAU‘AKI MO E LĒSISITA KI HE FILI.

KO E LĒSISITA KI HE FILI.

‘Oku ngofua mo tali ke u lava 'o lĒsisita?

'E fakata'e'aonga'i ha 'aku lĒsisita?

Ko e hā 'a e 'uhinga 'oku totonu ai ke u lĒsisita?

Te u lĒsisita fĕfĕ?

Te u ma'u 'a e foomu lĒsisitā mei fĕ?

Te u lava 'o lĒsisita pĕ he 'initaneti?

'E lava ke u ngāue'aki 'a e 'initaneti ke fakatonutonu 'aki 'a e fakamatala 'i he lĒsisita?

Te u lava 'o lĒsisita te'eki te u ta'u 18?

'Oku ou faingta'a'ia fakasino. 'E ma'u ha tokoni kiate au ke u lĒsisita?

'Oku 'o ai 'a hoku fāmili mo hoku ngaahi kaungāme'a 'i muli. Teu lava nai 'o lĒsisita kinautolu?

Ko e hā 'a e lĒsisita fili 'oku 'ikai ke paaki 'o tufaki?

Ko e hā 'a e meá 'e hoko ki he 'eku foomu lĒsisitá hili 'a hono fakafoki atu?

Ko e hā 'a e ngaahi fakamatala 'oku totonu ke u 'avé?

KO E LĒSISITA FILI ‘A E KAKAI MAULI

Fie lĒsisita ke kau he fili 'a e Kakai Mauli?

Ko e Mauli Nu'usila au. Te u fili fĕfĕ 'a e lĒsisita te u kau ki aí?

Fĕfĕ kapau ko e Mauli au pea ko 'e ku fuofua lĒsisitá 'eni?

'Oku tu'o fiha 'a e fili lĒsisita 'a e Kakai Mauli?

Ko e Polinia au mei he 'Otu Motu Pasifiki. 'Oku lava ke u kau 'i he lĒsisita Mauli?

KO E NGAahi LĒSISITA FILI

Ko e hā 'a e lĒsisita fili Falealea?

Ko fĕ 'a e feitu'u 'e lava ke u sio ai 'i ha lĒsisita fili?

'Oku ngāue'aki ki he hā 'a e ngaahi fakamatala 'i he lĒsisita filí?

KO HONO TAUHI KE TONU ‘A E NGAahi FAKAMATALA ‘OKU ‘ASI ‘I HE LĒSISITA.

Ko e hā 'a e me'a te u faí 'o kapau 'e liliu hoku tu'asilá?

Ko e hā 'a e me'a ke faí 'o ka liliu hoku hingoá mo 'eku ngāué?

'E fĕfĕ ka ngalo ke u fakatonutonu 'a e fakamatala fekau'aki mo au?

KO HONO UKI MO TU'UAKI (CAMPAIGN) KE FAKATONUTONU ‘A E LĒSISITA KI HE FILI.

Ko e hā 'a e kemipeini fakatonutonu 'o e lĒsisita ki he filí?

Ko e hā 'a e me'a te u faí 'i ha kemipeini fakatonutonu lĒsisita fili?

Ko e hā 'a e me'a 'e hokó kapau he 'ikai te u fakafoki 'a e foomu ke fai'aki 'a e fakatonutonú?

Ka ū ka ma'u ha foomu fakatonutonu 'a ha taha ia 'oku 'ikai toe nofo 'i he tu'asila ko iá pea ko e hā 'a e me'a te u faí?

Fēfē kapau he 'ikai te u ma'u 'e au ha foomu fakatonutonu?

KO HONO VAHEVAHE MO E NGATA'ANGA 'O E NGAahi VĀHENGĀ FILI

'Oku te'eki ke u hiki au ki ha vāhenga fili fo'ou ka kuo fakakau au 'i he vāhenga fili kehe. Ko e hā hono 'uhinga?

KO HA NGAahi FILI MAKEHE

Ko e hā 'a e Fili Si'i Fakafalealea?

Ko e hā 'a e Fili Pule'anga Fakakolo?

'E tali ke u fili pe pāloti 'i ha Fili Fakahāloto na'e langa'i 'e he kakai pe fokotu'u ke fai 'e he pule'anga?

KO HA TOE FAKAMATALA KE TĀNAKI MAI

'E anga fēfē ke ma'u ha fakamatala ke toe tānaki mai ki heni?

'E lava ke ma'u e ngaahi fakamatala ni 'i ha ngaahi lea kehe?

KUO PAU KE KE LĒSISITA KAE LAVA KE KE KAU HE FILI FALEALEA 'O

NU'USILA

'OKU FAKATA'U TOLU 'A E FILI FALE ALEA 'A NU'U SILÁ KE FILI'I HA KAU FALE

ALEA MO HA PULE'ANGA FO'OU. 'OKU 'I AI 'A E NGAahi VĀHENGĀ FILI

FAKALUKUFUA (GENERAL ELECTORATES) PEA MO E VĀHENGĀ FILI MAULI

MA'AE KAKAI MAULI (MAORI ELECTORATES). KO E VĀHENGĀ FILI TAKITAHA 'OKU

'I AI 'A HONO LĒSISITA PE KO E LISI 'O E TOKOTAHA KOTOA PE 'OKU LĒSISITA KE

FILI HE VĀHENGĀ KO IA. KAPAU 'OKU KE 'OSI TA'U 18 PE LAHI HAKE PEA 'OKU

FAKA'ATĀ KE KE FILI, 'OKU TU'UTU'UNI 'E HE LAÓ KUO PAU KE KE LĒSISITA KE

KAU HE FILÍ. KAPAU 'OKU KE TA'U 17 'E LAVA KE KE LĒSISITA FAKAANGAANGA

(PROVISIONALLY ENROLL).

KAPAU KUO KE 'OSI LĒSISITA, KUO PAU KE KE FAKATONUTONU MA'U PE 'A E
NGAAHI FAKAMATALA FEKAU'AKI MO KOE 'I HE LĒSISITÁ. KO E KAU FAILĒSISITA
FILI, 'OKU NAU NGĀUE MA'AE NEW ZEALAND POST LTD 'A KINAUTOLU 'OKU NAU
TOKANGA'I 'A E LĒSISITA.

TALATEU

KO E LĒSISITA KE FILI

‘OKU NGOFUA MO TALI KE U LĒSISITA?

'E ngofua ke ke lēsisita pea 'e fakalao 'o kapau:

- Ko e taha sitiseni pe nofo-fonua koe 'i Nu'usila, pea,
- 'Okú ke ta'u 18 pe lahi ange ai, pea,
- Kuó ke nofo hohoko 'o lahi hake he ta'u tahá 'i Nu'usila, pea,
- 'Ikai ke fakata'e'aonga'i ha'o lēsisita.

'E FAKATA'E'AONGA'I HA 'AKU LĒSISITA?

He 'ikai lava ke ke lēsisita ki he filí kapau:

- Ko ha taha sitiseni Nu'usila koe pea na'á ke 'i muli koe 'o lahi hake he ta'u 'e 3 kuo hilí.
- Ko ha taha nofo-fonua Nu'usila koe pea ke mama'o mei Nu'usilá ni 'o laka hake he māhina 'e 12 kuo hilí.

(Fakatokanga'i ange: 'Oku 'i ai ha ni'ihī 'oku faka'atā ia meí he ongo tu'utu'uni ko'ena; hangē ko e kau ngāue fakapule'anga mo e kau tau-malu'i-fonua 'oku fekau'i kinautolu ke nau ngāue 'i muli pea kau atu ki ai mo honau fāmilí.)

'Oku 'i ai pē 'a e ngaahi 'uhinga kehe ke ta'ofi ai 'a e lēsisita filí ka ko e tokosi'i pē 'oku uesia pehē. 'Oku 'osi fakahā pē ki he kau Failēsisita Filí 'a e fa'ahinga 'oku ta'ofi 'e he laó ke 'oua te nau lēsisitá.

Ka 'oku 'i ai ha'o ngaahi fehu'i pe tokanga ki ha me'a felāve'i mo e ta'ofi 'o ha ni'ihī ke lēsisitá, pea ke telefoni ki he 0800 36 76 56 (0800 ENROL NOW) pe te ke 'initaneti he - www.elections.org.nz.

KO E HĀ 'A E 'UHINGA 'OKU TOTONU AI KE U LĒSISITA?

Kuo pau ke ke lēsisita 'o kapau 'oku ngofua ke ke lēsisita ki he filí. 'Oku hanga 'e ha'o lēsisita 'o 'oatu ho faingamālie ke ke pāloti pe fili ai. Ko ho'o filí ko hao faingamālie ia ke ke 'ai ai ha'o lau pe ko hai 'a e kakai pe fa'ahi fakapolitikale 'oku ke loto ke fili ki Fale Alea he taimi fili Fale-Alea kotoa pē. 'Oku 'i ai foki mo ho faingamālie ke ke fili ai ha kau fakafofonga ki he pule'anga fakakoló, pea mo e ngaahi poate fakavahe ki he mo'ui leleí (district health boards), pea pehē ki he ngaahi fili fakahāloto pe referendum.

TE U LĒSISITA FĒFĒ?

Fakafonu pē 'a e foomu kole lēsisitá 'a ia 'oku ui ko e "Enrolling to vote: Application". KUO PAU ke ke kole ke ke lēsisita 'i he lēsisita ki he filí, 'o tatau ai pē 'oku te ke fie kau koe he filí pe 'ikai.

Kapau ko ha Maui koe pe hako 'o ha Maui pea ko ho'o fuofua lēsisita 'eni ki he filí, te ke lava 'o fakahoko ai pē 'i ho'o kole pe ko e lēsisita fili fē 'okú ke fie kau ki aí. Te ke lava pē 'o fili pe te ke lēsisita Maui pe 'i he Lēsisita Fakalūkufua (General).

TE U MA'U MEI FĒ HA FOOMU LĒSISITA?

- Fakafonu 'a e kūponi 'i mui he tohí ni 'o lī mai pea te mau lī atu ha foomu 'e taha. Ko e kuponi 'oku paaki pe ia he lea 'Ingilisi.

- 'Oku ma'u ta'e totongi pē meí ha fale koloa PostShop
- Telefoni ta'e totongi mai ki he 0800 36 76 56 pe 0800 ENROL NOW
- Tātohi ta'etotongi (freetext) 'a ho hingoá mo ho tu'asilá ki he 3676 pea te mau 'oatu e foomú.
- Kole pe paaki meí he 'initanetí meí he 'emau uepisaiti – www.elections.org.nz.

Ko e 'osi pē hono fakafonu ho'o foomú peá ke 'ave ki ha fa'ahinga fale koloa PostShop pē pe te ke lī ta'e totongi mai pē he meilí ki he:

FREEPOST 2 ENROL

ELECTORAL ENROLMENT CENTRE

P O BOX 190, WELLINGTON 6140

TE U LAVA 'O LĒSISITA PE 'I HE 'INITANETI?

'Io, lēsisita he uepisaiti – www.elections.org.nz – kiliki pē he “enrol, check or update”. Muimui he fakahinohino 'o fakafonu 'a e 'ū me'a 'e fiema'ú. Paaki 'a e foomu kuó ke 'osi fakafonú, peá ke fakamo'oni hingoa ki ai 'o lī mai ke fakakakato ho'o lēsisitá.

Ko e founa 'e taha ko ho'o 'omai ai pē 'e koe he 'initanetí 'a e foomu ko ia kuó ke 'osi fakafonú pea te mau paaki ia 'e mautolu 'o sivi mo vakai'i pea toki lī atu ke ke sivi'i mo fakamo'oni pea toki toe lī mai. 'E toe lava foki ke ke fakatonutonu 'a ho'o foomu lesisista 'o fou 'i he 'emau uepisaiti.

TE U LAVA 'O NGĀUE'AKI 'A E 'INITANETI KE FAKATONUTONU 'AKI 'A E FAKAMATALA 'I HE LĒSISITA?

'E lava 'e ha taha pe ke ne fakatonutonu pehe'i 'o kapau kuo nau 'osi fakafonu 'a e foomu “Enrolling to vote: Application” 'o tali 'e he Failēsisita Fili (Registrar of Electors) pea 'oku 'asi 'i he foomú ni 'oku ke loto ke ke fai ha ngaahi fakatonutonu 'i he 'initaneti. 'E fiema'u foki ke 'oange pea mo ho tu'asila 'imeilí. 'E fiema'u foki ke 'oange pea mo ho tu'asila 'imeilí.

Ko hono fakatonutonu 'i he 'initanetí 'o ha ngaahi fakamatala 'o fekau'aki mo e lēsisita ki he filí 'e fakafou ia 'i ha halanga 'initaneti 'oku fakangofua fakapule'anga (igovt logon) pea 'oku lava heni ke ne faka'ataa ke ma'u atu ha ngaahi fakamatala kehekehe ia mei he ngaahi uepisaiti kehekehe 'a e pule'angá. Ko e hālanga ni foki 'oku matu'aki malu ke 'oua 'e 'oua na'a 'ilo 'e ha taha 'a e ngaahi fakamatala fekau'aki mo koé.

Ko 'ene kakato pe 'a hono sivi'i 'o e foomu na'a ke fakafonú 'e fai atu ha fetu'utaki 'i he tu'asila 'imeili na'a ke 'omai 'i ho'o foomú, ke ke fakakakato mai 'a hono fai 'o ho'o lesisitá 'o ngāue'aki 'a e 'initaneti. 'E fiema'u ai ke fokotu'u hao hū'anga 'initaneti fakapule'anga (igovt logon) pe ko ha'o ngāue'aki 'a ho'o hu'anga 'initaneti fakapule'angá 'o kapau kuo 'osi ma'u ia.

Kapau te ke fili ke 'oua 'e toe hoko atu ho'o fakatonutonu (update) 'o ho'o foomu lēsisitá he founa koení, 'e fiema'u ke ke fakahoko ki he Failēsisita Filí kuo ke loto ke liliu mei ai. 'E hiki'i leva 'i he lekooti 'o ho'o lēsisita filí 'a e liliu koiá.

TE U LAVA 'O LĒSISITA TE'EKI TE U TA'U 18?

'Io, ko ho'o ta'u 17 pē kuó ke lava koe 'o “lēsisita fakaangaanga” 'aki hano fakafonu 'a e foomú 'o 'omai. Ko ho'o ta'u 18 pē kuo 'osi mahino pea pau ho'o lēsisitá.

'Oku 'i ai 'a e fakamatala fakaikiiki ange he ki'i tohi 'oku ui ko e "Enrolling to vote before you're 18" (Lēsisita ke ke fili te'eki ke ke ta'u 18) 'e ma'u atu'i ha fale koloa PostShop pe telefoni ki he 0800 36 76 56 (0800 ENROL NOW)

‘OKU OU FAINGATA’A’IA FAKASINO. ‘E LAVA KE TOKONI’I AU KE U LĒSISITA?

Kapau 'oku ke faingata'a'ia fakasino 'e lava ke ke ngāue'aki ha taha kehe ke ne fakafonu 'a ho'o foomú, fakamo'oni tohinima (sign) ki ai mo tohi'i ai 'a e 'aho na'e fai ai eni ma'au. Ka:

- 'E ngofua pē ke fakafonu mo fakamo'oni'i ho'o foomú ha taha. 'oku 'osi lēsisita ia ke fili. Kuo pau ke ne hiki'i ho'o foomú ofi 'i he'ene fakamo'oni 'a e 'ū kupu'i lea ko 'eni "Elector Physically Disabled – signed by their direction".
- Pē 'e fakafonu mo fakamo'oni ha'o fakafongā fakalao. Kuo pau ke ne hiki 'i ho'o foomú 'o ofi 'i he'ene fakamo'oni 'a e ngaahi kupu'i lea ko 'eni "Elector Physically Disabled – Power of Attorney".

Kapau 'oku 'i ai ha taha 'i ho fāmilí 'oku faingata'a'ia faka'atamai, 'e ala lava pē ke lēsisita ia. Telefoni ta'etotongi ki he 0800 ENROL NOW (0800 36 76 56) ke 'oatu ha fakahinohino ki ai.

‘OKU ‘I AI ‘A HOKU FĀMILI MO HOKU NGAahi KAUNGĀME’A ‘I MULI. ‘E LAVA KE U LĒSISITA KINAUTOLU?

Kapau 'oku ngofua ke nau lēsisita pea 'e malava pē ke ke fakafonu 'enau foomu lēsisitá. Ko e me'a 'eni te ke faí:

- Kapau ko ha taha koe kuo 'osi lēsisita ke ke fili 'e ngofua ke ke fakafonu 'enau foomú mo fakamo'oni ai. Kuo pau ke ke hiki he'enau foomú hoko ki ho'o fakamo'oni 'a'eni "Elector Overseas – signed by their direction".
- Pe, kapau 'okú ke ma'u mafai fakalao (Power of Attorney) meia nautolu pea 'oku ngofua ke ke fakafonu mo fakamo'oni he'enau foomú. Kuo pau ke ke hiki he'enau foomú hoko ki ho'o fakamo'oni 'a'eni "Elector Overseas – Power of Attorney".

KO E HĀ ‘A E LĒSISITA FILI ‘OKU ‘IKAI KE PAAKI ‘O TUFAKI?

Kapau 'okú ke pehē 'oku fakatu'utāmaki kiate koe ke paaki pe 'asi mai ho hingoá mo e ngaahi fakamatala kiate koé he lēsisita 'o e kakai filí, pea 'oku ngofua ke ke kole ke 'oua 'e paaki pe 'asi mai ia he lēsisita 'o e kakai filí. Kuo pau ke ke fai 'e koe ha kole makehe pea 'omai ai mo e ngaahi tohi fakamo'oni meí he fakamaau'angá (Protection Order, Restraining Order) pe ko ha tohi kuo 'osi fakafuakava'i mei ha 'ofisa polisi 'o fakamahino'i mai 'oku mo'oni kuo pau ke malu'i pehē'i koe.

'Oku lahi 'a e ngaahi fakamatala mo e foomu tohi kole 'e ma'u ia meí he ki'i tohi 'oku ui ko e "Everything you need to know about the unpublished electoral roll". Ma'u atu meí ha Fale koloa PostShop pe telefoni ki he 0800 36 76 56 (0800 ENROL NOW) ke lī atu 'a e foomu mo e 'ū tohi fakamatala mei ai.

KO E HĀ E ME’A ‘OKU HOKO KI HE ‘E KU KOLE LESISITÁ HILI ‘A HONO FAKAFOKI?

'E sivi'i ia 'e he Failēsisita Filí pe na'e tonu 'a hono fakafonu. Kapau 'oku tonu ho'o foomú 'e fakahū leva ho hingoá ki he lesisista fakaangaanga (provisional electoral roll) 'o e vāhenga fili na'a ke nofo fakamuimui ai 'o a'u 'o mahina 'e taha. Te mau meili'i atu ha tohi ke fakamo'oni'i kuo 'osi fakahū ho hingoá 'i he lēsisita fakaangaangá.

KO E HĀ 'A E NGAahi FAKAMATALA 'OKU TOTONU KE U 'AVE?

Kātaki 'o tali 'a e fehu'i kotoa pē 'oku 'oatu 'i he foomu lēsisitá, ke lava ke kakato mo tonu 'emau lēsisita koé. Ko e ngaahi fo'i fehu'i pē 'oku faka'ilonga'i 'aki ha fetu'u (*) 'e paaki atu he lisi 'o e lēsisita filí.

***HINGOA KAKATO:**

'Oku fiema'u ia ko e 'uhí ke fakapapau'i 'oku tonu ho'o lēsisitá, pea lava ke fakakehekehe'i koe meí ha ni'ihí 'oku tatau homou hingoá.

'AHO FĀ'ELE'I:

'Oku tokoni 'eni ke fakapapau'i 'e he Failēsisitá 'okú ke ta'umotu'a fe'unga ke ke kau he filí, pea toe lava foki 'o fakafaikehekehe'i koe meí ha ni'ihí 'oku mou hingoa tatau.

FAKAMO'ONI HINGOA MO E 'AHO:

Kapau ko ha Maui koe pe ko ha hako 'o ha Maui pea KUO PAU ke ke fakamo'oni hingoa mo fokotu'u 'a e 'ahó 'i he tafa'aki pē 'e taha, 'a ia ko e Fili Maui pe Fili Lahí. 'OUA NA'Á KE FAKAMO'ONI FAKATOULOUA'i he ongo filí.

'Oku mahu'inga 'aupito ke ke fili. Tokanga pe ko fē 'a e Fili te ke loto ke ke fili aí. Ko hono toenga 'o e kakai Nu'usilá ní 'oku 'ikai ko ha Maui kuo pau ke nau kau kinautolu ki he Fili Lahí pe Fakalūkufuá.

Kapau 'okú ke faingata'a'ia fakasino pe te ke 'i muli pea 'oku ngofua ke fakamo'oni pē ha taha 'o fakafofonga'i koe'i he kole ke ke lēsisita ki he filí.

***TU'ASILA NOFO'ANGA PE 'API:**

Ko e tu'asila 'eni 'okú ke nofo aí. Ko e tu'asila puha meili pe nofo ki 'uta 'oku 'ikai ko ha fakamatala fe'unga ia. 'Oku mau fiema'u ho tu'asila nofo'anga kakato kae lava ke fakapapau'i 'a e feitu'u vāhenga fili 'okú ke kau ki aí.

'Okú ke nofo he feitu'u 'oku tu'u ai ho 'apí ko e 'uhí ko e fili pē ia 'a'au pea ko ho loto ia pe ko ha 'uhinga fakafāmili pe ha 'uhinga kehe.

Ko ha'o fa'a ki'i mama'o fakataimi ko e 'uhí ko ho'o ngāué, pe akó (pe ngāue pe ako 'a ho hoá) pea he 'ikai lau ia 'oku 'ikai te ke nofo ai.

Ko ha'o mama'o mei ho 'api nofo'anga koe'uhi ko ho'o ngāue pe ako (pe ko e ako pe ngāue 'a ho hoa) 'e 'ikai lau ia 'oku 'ikai ke ke nofo ai.

Ko e me'a mahu'inga taha 'i hono fakakaukau'i pe 'oku ke nofo 'i fe, ko ho loto pea mo ho'o tala pe 'oku ke nofo 'i fe.

TU'ASILA MEILI:

'Oku fiema'u 'eni kapau 'oku kehekehe ho tu'asila meilí mei ho 'apí. 'Oku fiema'u 'eni ke lava ke mau tohi atu 'i hano fakapapau'i ho'o lēsisitá.

***NGĀUÉ:**

'Oku tokoni 'eni kapau 'oku hingoa tatau ha ni'ihí. 'Oku fa'a hiki'i fakanounou atu pē he lēsisitá.

FAKATONUTONU 'A E NGAahi FAKAMATALA 'AKI E FOUNGA 'ELEKITOLONIKA.

Kapau 'oku ke loto ke fai hono fakatonutonu 'o e ngaahi fakamatala 'i ho'o foomu he founga 'elekitolonika, 'o 'oua 'e toe fakafonua foomu pea ke faka'ilonga'i 'a e fo'i siakale "Yes" pea mo hiki'i hifo 'a ho tu'asila 'imeili 'i he kongá (section) D 'i he tu'a 'o e foomu.

KO E MAULI KOE?

Ko ha Maui pē pe ko ha hako'i Maui ke ne tali 'eni 'aki hano faka'ilonga'i 'a e siakale "Yes". Ko e kakai kehé ke nau faka'ilonga'i 'enautolu 'a e siakale "No".

FIKA TELEFONI:

'Oku 'uhinga pē 'eni ke mau kei lava 'o fetu'utaki atu 'o ka fiema'u.

KO E MAPE:

Kapau 'okú ke nofo 'i ha tu'asila 'oku 'ikai fakafika, pea 'e fiema'u ha ki'i mape ke 'ilo'i mei ai 'a e vāhenga fili 'oku totonu ke ke kau ki aí.

NE LILIU HO TU'ASILÁ KI MUÍ NI MAI?

Kātaki 'o fakafonu mai 'a e fakamatala ko 'ení kapau 'oku si'i hifo he māhina 'e taha ho'o 'i ho tu'asila lolotonga.

KO E KAU NU'USILA 'I MULI:

Te ke fakafonu pē 'eni 'o kapau 'okú ke lolotonga 'i muli. Kātaki 'o hiki mata'itohi (print) mai pe na'á ke nofo 'i Nu'u Silá ni fakamuimui 'anefē, hiki ki muli 'anefē, pea mo e tu'asila na'á ke nofo ai 'i Nu'usilá ni 'o laka hake he māhina 'e tahá ki mu'a peá ke hiki mei Nu'usilá ní.

KO E LĒSISITA FILI 'A E KAKAI MAULI

FIE LĒSISITA KE KAU HE FILI 'A E KAKAI MAULI?

Kapau ko ha Maui koe pe hako 'o ha Maui pea 'oku ngofua ke ke lēsisita Fili Maui pe lēsisita Fili Lahī (General).

KO E MAULI NU'USILA AU. TE U FILI FĒFĒ 'A E LĒSISITA 'OKU OU FIE KAU KI AI?

'Oku tufaki atu 'i he ta'u nima kotoa pē 'a e lēsisita ke vakai'i 'aki enī (Maori Electoral Option) ki he toko taha kotoa pē 'okú ne pehē ko e Maui ia pe hako'i Maui ia.

'Oku ngāue'aki 'a e foomu ko iá ke ke fakahā ai ho lotó pe 'okú ke fie kau ki he Lēsisita Fili Maulí pe ko e Lēsisita Fili Lahí. 'Oku ui 'a e ngāue ko iá ko e Lēsisita Maui Pe 'ikai.

FĒFĒ KAPAU KO E MAULI AU PEA KO 'E KU FUOFUA LĒSISITA ENI?

Kapau ko ha Maui koe pea 'oku lava ke ke fili pē pe ko e Lēsisita fē 'okú ke fie lēsisita ai 'aki ha'o fakamo'oni he konga totonu ko ia 'o e foomú 'o kau ki ho lotó. He 'ikai lava ke ke toe liliu mei ai kae 'oua kuo toe a'u ki he taimi ke fili lēsisita (Maori Electoral Option) ai 'a e 'a e kakai Maui?

'OKU TU'O FIHA 'A E FILI LĒSISITA 'A E KAKAI MAULI?

'Oku fakahoko fakata'u nima 'a e fili Lēsisita Maulí Pe 'Ikaí 'i ha mähina 'e fā pea ko e faingamālie ia 'oku foaki ki he kau Maulí ke nau fili pe toe fakakaukau'i ai 'a e lēsisita fili 'oku nau fie kau ki ai.

KO E POLINISIA AU MEI HE 'OTU MOTU PASIFIKI. 'OKU LAVA KE U KAU HE LĒSISITA MAULI?

'Ikaí. Ko e kau Maulí pē mo honau hakó 'oku lava ke nau kau ki ai. Ko e kau Kuki 'Ailaní mo e kakai Pasifiki kehé kuo pau ke nau kau kinautolu ki he Lēsisita Fili Lahí.

'E ma'u ha ngaahi fakamatala fakaikiiki ange mei he ki'i tohi "Enrolling to vote as a New Zealand Maori".

KO E NGAHI LĒSISITA FILI

KO E HĀ 'A E LĒSISITA FILI FALEALEA?

Ko e tohi taliui (roll) 'oku lēsisita ai 'a kinautolu kotoa pē 'i he vāhenga fili. 'Oku hiki ai honau hingoá, tu'asila nofo'angá mo 'enau ngāué. 'Oku 'i ai 'a e totonu 'a e taha kotoa pē ke ne sio pe lau 'a e lēsisita ko iá.

'Oku paaki fakata'u pē 'a e lēsisita ko iá tuku kehe 'a e ta'u Fili Falealeá he 'oku paaki tu'o ua ai. Ko e uluakí, 'e paaki ia ke fakapapau'i 'e he taha kotoa pē 'oku tonu matematē honau lēsisitá, pea ko hono tu'o uá, ke ngāue'aki ia 'i he 'aho Fili Falealeá.

TEU LAVA 'O MA'U PE SIO 'I HA LĒSISITA FILI 'I FE?

'Oku 'i ai 'a e tatau 'o e lēsisita filí 'i he 'ofisi kotoa pē 'o e Failēsisita Filí pea mo e laipeli fakakolo kotoa pē. 'Oku toe 'i ai foki 'i he Fale koloa PostShop kotoa pē 'a e Lēsisita Maui pe Lēsisita Fakalukufua (General roll) 'o e vāhenga fili ko ia 'o e feitu'u 'oku tu'u ai pea pehē ki he ngaahi vāhenga fili ofi mai he feitu'u ko iá.

Ko e founga 'e taha ke lava ai ke ke fakapapau'i mo fakatonutonu 'a ho'o lēsisitá ko 'emau uepisaiti – www.elections.org.nz.

'OKU NGĀUE'AKI KI HE HĀ 'A E NGAHI FAKAMATALA 'I HE LĒSISITA FILI?

Ko e ngaahi fakamatala pē 'oku 'asi 'i he lēsisita 'i homou vāhenga filí, ko ho hingoá, tu'asilá mo ho'o ngāué. 'Oku ngofua ke lau ia pe sio ki ai 'a e kakai.

Ko e ngaahi fakamatala ko iá kau atu ki ai ho ta'u motu'á, tu'asilá, pea ko ha Maui koe pe 'ikai, 'oku ngofua ke 'oatu ia ki he ngaahi fakatotolo fakasaienisi pe mo'ui-lelei, pehē ki ha kau kanititeiti fili, kau mēmipa Falealea pe ha fa'ahi fakapolitikale.

'Oku ngofua ke 'oatu foki mo e ngaahi fakamatalá ni ki he ngaahi pule'anga fakakoló ke ngāue'aki he 'enau fili poate mo'ui-lelei fakavahé, ngaahi savea mo e fili fakahāloto (referenda). 'Oku fili foki 'a e lisi 'o e kau sulá mei he lēsisita ko ení.

KO HONO TAUHI KE TONU 'A E NGAAHI FAKAMATALA LĒSISITA 'O'OU

KO E HĀ 'A E ME'A TE U FAI 'O KAPAU 'E LILIU 'A HOKU TU'ASILA?

Ki mu'a ke ke hikí, hanga 'o fakafonu 'a e foomu liliu tu'asila 'oku ui ko e “Mail Re-direction Request” 'i ha fale koloa PostShop. 'E lí atu ho'o meilí ki ho tu'asila fo'ou, pea te mau fakahoko ki he Failēsisitá kuo ke hiki.

Kapau ko ho tu'asila fo'ou 'oku 'i he vāhenga fili tatau pē, 'e fakatonutonu 'e he Failēsisita Filí 'a e fakamatala 'oku 'asi 'i he lēsisita fakaangaangá pea te ne meilí'i atu ha tohi ke fakapapau'i kuo 'osi fakahoko 'a e liliú.

Kā 'o kapau te ke hiki koe ki ha vāhenga fili kehe, pea 'e lí atu leva ha foomu fakatonutonu kuo 'osi paaki atu 'a e ngaahi liliu fo'ou, ke ke sivi pe 'oku tonu, peá ke ke fakamo'oni hingoa ki ai pea lí fakafoki mai.

'E toe fakapapau'i 'e he Failēsisitá 'a e ngaahi fakamatala 'o kau kia koé 'i hano ma'u 'o e foomu ko iá 'o lēsisita koe pea lí atu 'a e tohi fakapapau'i kuo 'osi lēsisita koe.

Ka 'ikai ma'u 'e he Failēsisitá ho hingoá 'i he Lēsisitá pea 'e lí atu leva he meilí ha foomu lēsisita fili ki ho tu'asila fo'ou.

Ka 'ikai ia peá ke fakafonu pē ha foomu fo'ou pe te ke liliu pē ho tu'asilá he 'initaneti he www.elections.org.nz

KO E HĀ E ME'A KE FAI 'O KA LILIU HOKU HINGOA MO 'E KU NGĀUE

Kapau 'e liliu ho hingoá pe ko ho'o ngāué, kuo pau ke ke tohi 'o fakahoko ia ki he Failēsisita Filí 'i he vave tahá. Ko e founa 'e taha ko ho'o toe fakafonu ha'o foomu lēsisita fo'ou pe ko ha'o fakahū atu 'a e fakatonutonú ni 'i he 'emau uepisaiti – elections.org.nz

'E FĒFĒ KA NGALO KE U FAKATONUTONU 'A E FAKAMATALA FEKAU'AKI MO AU?

Kapau 'e ngalo ke ke fakatonutonu 'a e ngaahi fakamatala fekau'aki mo koé, 'e ala faingata'a ke toe fai atu ha fetu'utaki mo koe lolotonga 'a hono fakatonutonu kotoa 'o e ngaahi lesisitá he teu ki he filí pea 'e to'o leva ho hingoa 'ou mei he lēsisitá.

'E fiema'u leva ke ke toe lēsisita fo'ou.

KO HONO UKI MO TU'UAKI (CAMPAIGN) KE FAKATONUTONU 'A E LĒSISITA KI HE FILI

KO E HĀ 'A E KEMPEINI FAKATONUTONU 'O E LĒSISITA KI HE FILI?

'Oku lauiafe 'a e kakai Nu'usila 'oku liliu e ngaahi me'a kehekehe 'i he 'enau mo'uí he ta'u kotoa pē. 'Oku hiki e ni'ihi, mali e ni'ihi pea liliu ngāue 'a e ni'ihi. 'Oku foki mai ha ni'ihi mei muli pea taimi 'e ni'ihi 'oku 'ikai ke nau fakahoko 'enautolu ki he Failēsisitá 'a e liliu 'oku hokó.

Ko e 'uhinga ia 'oku mau fakahoko ma'u ai pē 'a e ngaahi kemipeini ke fakatonutonu 'a e ngaahi fakamatala 'i he lēsisita filí. Ko ia ai kuo pau ke sivi'i mo fakatonutonu 'e he taha kotoa pē 'a e ngaahi fakamatala taki taha 'o kau kiate ia koe 'uhí ke hanga 'e he Failēsisitá 'o fakahoko 'a e ngaahi liliu kotoa pē 'oku fiema'u ke maau ki he lēsisita fili fo'ou ka hokó.

KO E HĀ 'A E ME'A TE U FAÍ 'I HA KEMIPEINI FAKATONUTONU LĒSISITA FILI?

Te ke sivi'i pea liliu ha fakamatala 'e fiema'u ke liliu. 'Oku tokoni 'a e Failēsisitá 'aki hano lī atu he meilí ha foomu ki he taha kotoa pē 'oku tu'u hono hingoá he lēsisita fili fakamuimuí. 'E hā atu he foomu fakatonutonu 'a e ngaahi fakamatala pē ko ē 'oku 'osi ma'u pē ho lēkootí. 'Oku 'i ai pē he foomú 'a e konga ke hiki ai ha fakatonutonu 'e fiema'u ke fai. Ka lava ia peá ke fakamo'oni hingoa ki ai mo hiki 'a e 'ahó pea ngāue'aki 'a e sila-tali 'oku 'oatú ke toe lī fakafoki ai ki he Failēsisitá. Kapau 'oku 'ikai ha liliu ia ki ha fakamatala pea 'oua 'e toe fai ha me'a hē 'e te ke kei lēsisita pe koe 'aki 'a e ngaahi fakamatala 'oku hā atu he foomu fakatonutonu na'e lī atú.

KO E HĀ 'A E ME'A 'E HOKO KAPAU HE 'IKAI TE U FAKAFOKI 'A E FOOMU FAKATONUTONU?

Te ke kei lēsisita pē 'aki 'a e ngaahi fakamatala na'e 'asi atu he foomu fakatonutonu na'e meilí'i atu.

KAU KA MA'U HA FOOMU FAKATONUTONU 'A HA TAHA IA 'OKU 'IKAI KE NOFO 'I HE TU'ASILA KO IA, PEA KO E HĀ 'A E ME'A TE U FAI?

'Oku totonu ke ke lī ki he tu'asila fo'ou 'o e taha ko iá pea kapau 'oku 'ikai te ke 'ilo'i hono tu'asila fo'ou pea hiki'i he silá 'a e "Gone no address" pea lī fakafoki he meilí. 'E fakafoki leva ia ki he Failēsisitá pea te ne to'o leva 'a e hingoa 'o e taha ko iá meí he lēsisitá.

FĒFĒ KAPAU HE 'IKAI TE U MA'U 'E AU HA FOOMU FAKATONUTONU?

Kuo pau leva ke ke fakafonu ha foomu lēsisita fo'ou. Ko 'ene ma'u pē 'e he Failēsisitá Fili ho'o foomú 'o ka kakato hono fakafonu pea 'e tu'u leva ho hingoá 'i he lēsisita ki he filí.

KO HONO VAHEVAHE MO E NGATA'ANGA 'O E NGAAHI VĀHENGĀ FILI

'OKU TE'EKI KE U HIKI AU KI HA VĀHENGĀ FILI FO'OU KA KUO FAKAKAU AU 'I HE VĀHENGĀ FILI KEHE. KO E HĀ 'A HONO 'UHINGA?

'Oku feinga'i ke meimei potupotutatau 'a e tokolahi 'o e vāhenga fili kotoa pē. Neongo ia kā 'e 'i ai 'a e ngaahi vāhenga fili 'e ni'ihi 'e tupu tokolahi ange pea tokosi'i ange 'a e ni'ihi, pea pau ai ke feliuliuaki pe hikihikikau'ā 'a e ngaahi vāhenga filí.

Ko e 'osi ma'u pē 'a e tohi kakaí he ta'u 'e nima kotoa pē pea 'e fai leva hono vakai'i 'a e ngata'anga 'o e ngaahi vāhenga filí. Ka tupu tokolahi fau ha vāhenga fili pea 'e liliu leva 'a e ngāta'anga 'o e vāhenga fili ko iá ke meimei potupotutatau pē mo e ngaahi vāhenga fili kehé, pea ke nau meimei tokolahi tatau pē. 'E ngāue'aki leva 'a e ngaahi fokotu'utu'u fo'ou ko iá ki he fili ka hokó.

KO HA NGAAHI FILI MAKEHE

KO E HĀ 'A E FILI-SI'I FAKAFALEALEA?

'Oku 'i ai 'a e taimi 'e ni'ihī 'e 'ikai 'i ai ha fakafofonga Fale Alea ia 'i ha vāhenga fili te'eki taimi ke fai ha Fili Falealeá. 'Oku fiema'u leva ia ke fili 'e he kakai 'o e vāhenga fili ko iá hanau fakafofonga Falealea. 'Oku lau leva 'a e fili makehe ko iá ko e Fili-Si'i (By-election). 'E ngāue'aki leva 'a e lēsisita fakamuimui tahá ki he fili-si'i ko iá.

KO E HĀ 'A E FILI PULE'ANGA FAKAKOLO?

Ko ho'o lēsisita pē ki he Fili Falealeá ko e lava ai pē ia ho'o lēsisita ki he Fili Fakakoló pe Kosilio Fakakoló. 'Oku 'uhinga leva ia 'okú ke lava pē 'o fili he Fili Fakakoló mo e Poate Mo'ui-Lelei Fakavahe (District Health Boards). 'Oku kau ai pē ki ai 'a e Fili 'o e Pule Kolo (mayor) ma'ae kolo pe vahe, poate fakakolo, poate mo'ui-leleí fakavahe pehē ki he ngaahi sino ngāue pehē kehekehe 'o hangemo e ngaahi talāsiti.

'E TALI KE U FILI PE PĀLOTI 'I HA FILI FAKAHĀ LOTO NA'E LANGA'I 'E HE KAKAI PE FOKOTU'U KE FAI 'E HE PULE'ANGA?

'Io ko ho'o lēsisita pē he Fili Falealeá ko ho'o kau ai pē ia he lēsisita ki ha fili fakahāloti mei he kakai pe mei he pule'angá. (Citizens / Government Initiated referenda).

KO HA TOE FAKAMATALA KE TĀNAKI MAI

'E ANGA FĒFĒ KE MA'U HA FAKAMATALA KE TOE TĀNAKI MAI KI HENI?

'E ma'u ha toe fakamatala ange ki he lēsisitá 'aki ha'o:

- Vakai ki he 'emau uepisaiti elections.org.nz
- Telefoni ta'e totongi ki he 0800 36 76 56 (0800 ENROL NOW)
- lau 'o e fanga ki'i tohi fakamatala ni
 - Everything you need to know about the unpublished electoral roll*
 - Enrolling to vote before you're 18*
 - Enrolling to vote as a New Zealand Maori* ('Oku paaki pe enī 'i he lea Maui mo e 'Ingilisi)

*ma'u atu mei he fale koloa PostShop pe mei he 'Ofisi 'o e Failēsisita Fili.

MĀLŌ HO'O LAU 'A E KI'I TOHÍ NI.

'OFA PĒ NE TALI ATU AI HO'O NGA AHI FEHU'I KOTOA PĒ 'O KAU KI HE LĒSISITA KI HE FILÍ.

KAPAU 'OKU KE FIEMA'U KE TOKONI'I KOE, VAKAI ATU KI

HE 'EMAU UEPISAITI ELECTIONS.ORG.NZ PE TELEFONI

TA'ETOTONGI 0800 ENROL NOW (0800 36 76 56)

‘E LAVA KE MA’U E NGA AHI FAKAMATALA NI ‘I HA NGA AHI LEA KEHE?

‘Oku ‘oatu ‘a e ngaahi fakamatala ‘i he ki’i tohi ni ‘i he ‘emau uepisaiti pea ‘i he ngaahi lea kehekehe.

Electoral Enrolment Centre
New Zealand Post Limited
P O Box 190
Wellington 6140

Telefoni: 0800 ENROL NOW
(0800 36 76 56)

Fax: (04) 801 0709

‘imeili: enrol@elections.org.nz

uepisaiti: elections.org.nz